

‘Visserij binnen windparken, kansen en risico’s voor mens en Noordzee’

Aanleiding en afbakening

Dit is de inbreng van Dr. Luca van Duren, namens Deltares, voor het rondetafelgesprek m.b.t. kansen en risico’s voor visserij binnen windparken.

Ik ben een marien ecooloog met brede ervaring en houd mij bezig met de impact van menselijk handelen op het mariene ecosysteem, met specifieke aandacht voor de Noordzee. Mijn expertise richt zich met name op de ecologische aspecten van offshore activiteiten en de interactie tussen natuurlijke systemen en menselijk gebruik.

Hoofdboodschappen

Er zijn vanuit de achtergrond van Deltares als kennisinstituut en vanuit mijzelf enkele belangrijke punten om mee te geven.

1. **Windparken zijn geen natuurgebieden, maar bieden wél kansen voor natuurherstel.** Hoewel windparken geen ongerepte natuur vertegenwoordigen, kan de uitsluiting van bodemberoerende visserij lokaal bijdragen aan het herstel van kwetsbare soorten en habitats. Daarmee kunnen windparken een rol spelen in het behalen van Europese doelen voor bodemintegriteit en biodiversiteit.
2. **De fysieke kenmerken van windparklocaties bepalen of visserij mogelijk én wenselijk is.** Het zuidelijk deel van de Noordzee (Hollandse Kust) is, vanwege de mobiliteit van de bodem, ongeschikt voor *bodemberoerende* visserij. Hier zijn grote risico’s voor mensen en materialen. Passieve visserij is wel mogelijk, met wat aanpassingen. In sommige toekomstige windgebieden is de bodem voldoende stabiel dat het misschien technisch mogelijk zal zijn bodemberoerende visserij toe te staan. Impact van visserij op bodemintegriteit is hier echter groter, en dus ook de natuurwinst van uitsluiting van bodemberoerende visserij. Voors en tegens (zowel economisch als ecologisch) moeten goed afgewogen worden.
3. **Combinaties van functies binnen windparken vragen om zorgvuldige keuzes en afstemming.** In veel van de windparken worden kavels aangewezen voor het bevorderen van biodiversiteit en testen van *natuurinclusief* bouwen. Een belangrijke afweging hierbij is of, door in direct aanpalende gebieden visserij toe te staan, deze natuurversterkingsmaatregelen mogelijk weer teniet worden gedaan.

Offshore wind en natuur

Windparken zijn gebieden die fundamenteel door de mens zijn veranderd. Binnen windparken bevindt zich veel nieuw, kunstmatig hard substraat. Dit betreft de steenbestorting op de bodem rond de turbines, maar ook de turbinepalen zelf. De palen zorgen voor vestigingsmogelijkheden voor dieren die normaal op de bodem leven, zoals bijv. mosselen. Er is dus zeker natuur in windparken, maar dit zijn deels andere soorten dan die van nature op die locaties voorkomen. De palen veroorzaken tevens veranderingen in stroming, menging, slib in de waterkolom en daarmee groei van micro-algen; de basis van het voedselweb. Soms een verhoging, soms juist een verlaging.

Visserij verandert niet alleen de visstand, maar geeft ook veranderingen op het leven op de bodem. Het feit dat er in windparken niet met bodemberoerende tuigen gevist wordt, en vooralsnog maar zeer beperkt met andere tuigen, verandert de omgeving dus ook – naast de veranderingen veroorzaakt door het windpark zelf. In hoeverre het niet bevissen van parken ook bijdraagt aan verbetering van de stand van (commerciële) vissoorten is nog moeilijk te zeggen. Wel is in België vastgesteld dat de kleine dieren die op de palen groeien (met name kleine kreeftachtigen) zeer aantrekkelijk voedsel zijn voor veel soorten. De vangst van schol in de omgeving van de (met name wat oudere) parken is hoger dan daarbuiten. De schol is ook vetter en profiteert kennelijk van het voedsel dat van het harde substraat af komt, ondanks dat schollen vnl. op zandige bodem leven/voorkomen.

Vanwege de slechte staat van ecologische instandhouding van de Noordzee, zoals in het Quality Status Report (QSR) 2023 OSPAR Assessments is gerapporteerd, is het Natuurversterking Noordzee programma

opgestart. Dit programma heeft als doel m.b.v. herstelmaatregelen soorten en habitats in de Noordzee te versterken of, in het geval van de platte oester, terug te brengen. Met name voor rifbouwende soorten en langlevende bodemdieren is bodemberoerende visserij funest en bieden windparken waar deze vorm van visserij is uitgesloten een kans deze soorten terug te krijgen.

Op Europees niveau is vastgesteld dat vanwege de slechte staat van instandhouding van onze zeeën de bodem beter beschermd dient te worden. De EU heeft het streven om in 2030 30% van de EU zeebodem te beschermen en daarbij 10% strikt te beschermen. Offshore windparken zijn zoals gezegd, geen onverstoorde gebieden en kunnen daarom niet bijdragen aan de 10% strikte bescherming. Volgens de European Environment Agency lijken er wel mogelijkheden te zijn om ruimte binnen windparken aan te merken als ‘niet-strikt’ beschermd gebied, maar dit vereist nader onderzoek. De huidige plannen voor het aanwijzen van visserij-uitsluitingsgebieden binnen mariene natuurgebieden zijn bovendien onvoldoende om de doelstelling van 30% beschermde zeebodem te behalen.

Windparken zijn niet equivalent met een marien natuurgebied en mogen volgens EU richtlijnen niet als zodanig worden aangemerkt. Echter, indien ze uitgesloten zijn van bodemberoering bieden ze wel kansen voor herstel van soorten die afgenomen of verdwenen zijn uit de Noordzee of door de huidige boomkorvisserij niet terug kunnen keren, zoals langlevende en rifvormende soorten.

Geschiktheid van windparken voor visserij

Huidige windparken

In de oudere windparken (zoals OWEZ, PAWP, Luchterduinen en de GEMINI parken – zie figuur 1) is bij de aanleg geen rekening gehouden met ‘medegebruik’. De turbines zijn (naar de standaard van vandaag) relatief klein en staan soms slechts 500 meter uit elkaar. Deze windparken zijn fundamenteel niet geschikt voor visserij.

Voor de nieuwere operationele en in aanbouw zijnde parken (Borssele, HKN, HKZ, HKW, IJ-VER – zie figuur 1) geldt dat deze in een zeer dynamisch deel van de Noordzee staan, het zgn. ‘zandgolvengebied’, waar de bodem bestaat uit los en mobiel zand. Door de getijstrooming is hier een soort onderwater duinlandschap ontstaan, met heuvels en dalen van 1 tot 10 meter hoog (zie figuur 1). Een deel van deze ‘zandgolven’ loopt over de bodem in noordoostelijke richting. In zulke dynamische gebieden is het een voortdurende uitdaging om te voorkomen dat kabels van windparken op den duur bloot komen te liggen, ondanks diepe begraving. Visserij met bodemberoerende tuigen brengt hier dan ook aanzienlijke risico’s met zich mee op beschadiging van deze kabels en voor mensen. Dit is om die reden praktisch onwenselijk.

Deze parken zijn technisch gezien wel geschikt voor passieve visserij. Met name voor visserij met kooien en korven, mogelijk ook met staande netten. De parken verhogen zelfs de habitatkwaliteit en voedselbeschikbaarheid voor kreeft- en krabachtige, en vissoorten zoals kabeljauwachtigen en platvissen.

Hiervoor zullen dan wel vaste ankerpunten binnen de windparken gemaakt moeten worden, zodat vissersboten niet met ankers door de bodem slepen en het risico lopen blootliggende kabels te beschadigen. Daarnaast zal het opereren met staande netten goede afstemming vergen met andere gebruikers van het windpark. De vraag is ook of al deze soorten efficiënt gevangen kunnen worden met passieve tuigen. Dit is een vraag voor de WMR collega’s. Bij de bouw van deze parken zijn eisen t.a.v. visserij of ander medegebruik niet meegenomen. Niet alle ruimte is mogelijk efficiënt te benutten.

Toekomstige windparken

In toekomstige windparken gaat de overheid uit van relatief grote molens (15 – 20 GW), die ver uit elkaar staan. Daarmee worden ze dus makkelijker toegankelijk voor medegebruik, inclusief vissersboten. Sommige van deze parken (met name Doordewind en Zoekgebied 6/7; zie figuur 1 voor locaties) zijn gebieden met een vrij stabiele bodem. In theorie zou hier bodemberoerende visserij mogelijk kunnen zijn, maar dit vereist nadere technische onderbouwing. Cruciaal is dat windparkontwikkelaars dan aanvullende maatregelen treffen om risico’s op schade aan kritieke infrastructuur, zoals stroomkabels, te beperken — bijvoorbeeld door deze dieper of robuuster te begraven. Dit brengt extra kosten en verantwoordelijkheden met zich mee, en verhoogt mogelijk de aansprakelijkheid bij incidenten. Voor windparkeigenaren is het daarom van belang om deze risico’s, inclusief mogelijke verstoring van onderhoud en hogere verzekeringskosten, expliciet mee te wegen in de besluitvorming over medegebruik.

Potentiële risico's voor natuur

Bodemberoering

In gebieden met een zeer mobiele bodem zijn levensgemeenschappen aangepast aan deze dynamiek. De impact van bodemberoerende visserij op de zeebodem integriteit is daar minder. Parken zoals Nederwiek Noord, Lageland noord, en vooral Doordewind en Zoekgebied 6/7) hebben een stabielere bodem, soms met meer slib in de bodem. Positieve impact op de Noordzeenatuur door uitsluiting van visserij, is in deze gebieden naar verwachting groter. In deze gebieden zijn serieuze kansen voor herstel van schelpdierbanken, andere biogene riffen en langlevende soorten zoals de Noordkromp. Toestaan van bodemberoerende visserij in deze parken doet dit voordeel te niet.

Voor zoekgebied 6/7 worden binnen de partiële herziening opties onderzocht om in het midden van het gebied een open ruimte te hebben. Of deze ruimte bevist mag worden is nog onduidelijk. Het centrale deel van dit gebied is relatief slibrijk. Dit biedt een apart habitat, wat op weinig plekken in de Noordzee aanwezig is. Tevens mag verwacht worden dat als het windpark zelf niet bevist wordt met boomkorren, de visserij zich in een dergelijke open ruimte zal concentreren, met grotere effecten op de bodem tot gevolg. De vraag is wat er op termijn met een dergelijke slibrijke sedimentbodem gebeurt.

Onbedoelde vangsten beschermde soorten

Sommige windparken blijken aantrekkelijke foerageergebieden voor o.m. zeehonden en bruinvissen. Dit zijn dieren met een wettelijke beschermingsstatus. Er zijn specifieke beschermingsplannen voor deze soorten. Wanneer wordt overwogen om met passieve tuigen zoals staande netten te gaan vissen, zullen de mogelijke negatieve effecten op deze soorten heel goed afgedekt moeten worden, aangezien ze risico lopen hierin verstrikt te raken en te verdrinken.

Natuurinclusief bouwen en andere ecologische maatregelen in windparken

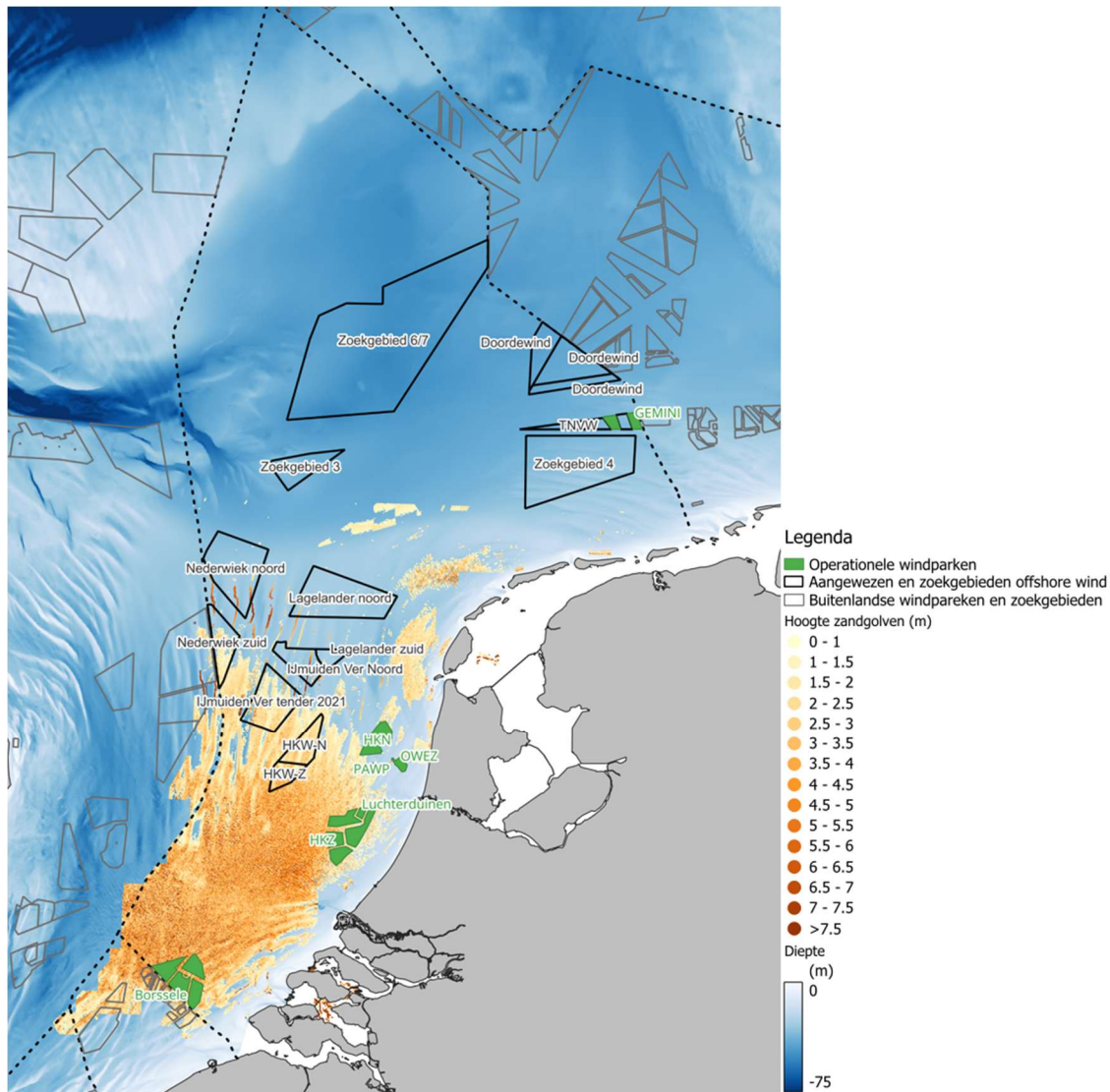
Nieuwere windparken hebben 'gebiedspaspoorten' waarin delen zijn aangewezen voor passieve visserij, delen voor systeemintegratie en andere vormen van mariene energie, delen voor aquacultuur en delen voor natuurontwikkeling. Veel in aanbouw zijnde parken hebben grote delen waarin de ontwikkelaars gevraagd wordt natuur-inclusieve maatregelen te ontwikkelen die tot doel hebben biodiversiteit te verhogen en in sommige gevallen soorten te herstellen. Dit betreft ook maatregelen gericht op vis. Indien succesvol, zal dit ook een positief effect hebben op de hoeveelheid vis in windparken. Er moet goed nagedacht worden over toestaan van visserij in aanpalende delen van een windpark, als dit natuurmaatregelen teniet kan doen.

Tot slot

We hebben maar één Noordzee. Visserij was tot voor kort de belangrijkste sector met direct gebruik van haar ecosysteemdiensten, maar dit verandert snel. Passieve visserij in nieuwe windgebieden kan technisch grotendeels, bodemberoerende visserij mogelijk in sommige toekomstige windparken, maar er zijn risico's voor de Noordzeenatuur. De ruimte op de Noordzee is zeer beperkt voor alle functies die we van haar eisen. Wij denken graag mee over de vraag hoe we de Noordzee optimaal kunnen benutten voor energie, voedsel en andere ecosysteemgoederen en diensten en tegelijkertijd de balans tussen mens en natuur weer zo goed mogelijk kunnen herstellen.

Luca A. van Duren, expert marien ecooloog Deltares

Deltares is een onafhankelijk kennisinstituut voor toegepast onderzoek op het gebied van water en ondergrond

Figuur 1: Overzicht van windparken met namen en locatie zandgolvengebied. NB: niet van al deze parken is het zeker dat ze zo gebouwd worden. Zoekgebied 3 en 4 zijn nog niet opgenomen in de partiële herziening, maar zijn wel als zoekgebied geïdentificeerd. © Deltares. Data zandgolven afkomstig van Damen et al. (2018)¹, diepte afkomstig van EMODNET².

¹ Damen, J. M., T. A. G. P. van Dijk, and S. J. M. H. Hulscher. 2018. Spatially Varying Environmental Properties Controlling Observed Sand Wave Morphology. *Journal of geophysical research* 123:19

² <https://emodnet.ec.europa.eu/en/bathymetry>